

Розділ III. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР РЕГІОНУ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

doi: 10.15330/msuc.2019.20.73-76

Іван Зеленчук,

кандидат фізико-математичних наук, методист районного методичного центру відділу освіти Верховинської районної державної адміністрації (сmt. Верховина, Івано-Франківська обл., Україна)

Ivan Zelenchuk,

Candidate of Physical and Mathematical Sciences (Ph. D.), teaching methodology expert of the district methodical Center for Education of Verkhovyna district State administration (Verkhovyna, Ivano-Frankivsk region, Ukraine) hucul_karpaty@ukr.net

УДК 332.14:338.2(234.421.1)

ЕТНООСВІТНІЙ ПРОЕКТ «ОСНОВИ ГІРСЬКОГО АГРАРНОГО ГОСПОДАРСТВА ГУЦУЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ»

Анотація. Стаття присвячена проблемі збереження української етнокультурної та історичної спадщини, яка є особливо актуальною для Гуцульського регіону України. Її соціально-економічні та екологічні аспекти тісно пов'язані з життям, побутом і працею гуцулів – однієї з етнографічних груп українців, що населяють високогірну частину Українських Карпат.

Для вирішення проблеми раціональної організації праці населення Гуцульщини в особистих селянських господарствах потрібно запровадити початкову аграрну освіту. На нашу думку, це має бути теоретичний і практичний мінімум базових аграрних знань, необхідних для заняття гірським сільським господарством в Українських Карпатах, що займають значну частину території і де проживає велика кількість населення України.

Однак спостерігаються суттєві недоліки сучасної шкільної освіти в цьому регіоні: великий розрив між теоретичними знаннями, одержаними в школі, і тими практичними завданнями, які потрібно вирішувати в повсякденному житті; вкрай низька ефективність значної частини застарілих, схоластичних шкільних методів навчання.

Щоб подолати ці недоліки, потрібно суттєво реформувати регіональний компонент змісту освіти в Україні. Одним із можливих підходів до практичного вирішення цієї проблеми є розроблений автором етноосвітній проект «Основи гірського аграрного господарства Гуцульського регіону Українських Карпат». Цей проект тематично пов'язаний із актуальною проблемою оновлення змісту освіти і технологій навчання у гірських сільських ЗНЗ Гуцульщини. Він може бути регіональним складником реалізації концепції профільного навчання в гірських сільських загальноосвітніх школах України. Завдяки цьому випускники зможуть оволодіти основами традиційного та сучасного ведення особистого селянського господарства в гірських умовах. Проект сприяє практичному наближенню регіонального складника змісту загальної середньої освіти до реальних життєвих потреб та інтересів горян, які залишаються жити і працювати у своєму рідному краї.

Ключові слова: Українські Карпати, Гуцульщина, гірська школа, гірське сільське господарство гуцулів, початкова аграрна освіта.

ETHNO-EDUCATIONAL PROJECT «FUNDAMENTALS OF THE MOUNTAIN FARMING OF THE HUTSUL REGION OF THE UKRAINIAN CARPATHIANS»

Abstract. The article is devoted to the problem of preservation of Ukrainian ethno-cultural and historical heritage, which is especially relevant for the Hutsul region of Ukraine. Its socio-economic and environmental aspects are closely connected with everyday life and work of Hutsuls – one of the ethnographic groups of Ukrainians inhabiting the highland part of the Ukrainian Carpathians.

In order to solve the problem of rational organization of labor of the Hutsul population in private households, primary agricultural education should be implemented. In our opinion, this should be a theoretical and a practical minimum of basic agricultural knowledge required for practicing mountain farming in the Ukrainian Carpathians that occupy a considerable part of the territory and are home to a large number of Ukrainian population.

However, there are significant shortcomings of modern school education in this region: a large gap between theoretical knowledge gained at school and those practical tasks that need to be solved in everyday life; extremely low effectiveness of much of the outdated, scholastic school teaching methods.

To overcome these shortcomings, the regional component of the educational content in Ukraine needs to be reformed substantially. One of the possible approaches to the practical solution of this problem is the author's ethno-educational project «Fundamentals of the mountain farming of the Hutsul region of the Ukrainian Carpathians». This project is thematically related

to the urgent problem of updating the contents of education and teaching technologies in mountain village comprehensive educational institutions of Hutsulschyna.

It may be a regional component of implementing the concept of profile education in mountain rural secondary schools of Ukraine. Due to this, graduates will be able to master the basics of traditional and modern subsidiary farming in mountainous conditions. The project contributes to the practical approximation of the regional component of the content of general secondary education to real life needs and interests of highlanders who remain to reside and work in their native land.

Keywords: the Ukrainian Carpathians, Hutsulschyna, mountain school, mountain farming of Hutsuls, primary agricultural education.

ВСТУП

Постановка проблеми. Завдання збереження і розвитку автентичної етнічної культури України та її етнографічного регіону – Гуцульщини – з часом набирає все більшої актуальності. Важливою матеріальною основою самобутньої етнокультури Гуцульщини є традиційне гірське аграрне господарство цього краю. Якщо зважати на завдання подальшого розвитку гірського аграрного господарства Гуцульського регіону Українських Карпат із позицій цінностей сучасної Європи, то чудом збережене традиційне етноекотичне гірське аграрне господарство Гуцульського регіону Українських Карпат має значно більшу духовно-культурну, ніж соціально-економічну цінність.

Природо-екологічні та історико-культурні особливості традиційного гірського аграрного господарства гуцулів яскраво виявлені на Верховинщині як найбільш високігорному районі Українських Карпат, середня висота якого становить 901 м н. р. м. Тому РМЦ Відділу освіти Верховинської РДА протягом трьох навчальних років, здійснює науково-методичну розробку та практичне впровадження етноосвітнього проекту «Гірське аграрне господарство Гуцульських Карпат», підготовленого для учнів 10-го класу Криворівнянської ЗОШ I-III ст. ім. М. Грушевського. Розробники даного проекту: 1) РМЦ Відділу освіти Верховинської РДА: кандидат фізико-математичних наук, методист Іван Зеленчук; 2) Корпус Миру США в Україні: волонтер Хесус Сеговія; 3) Криворівнянська ЗОШ I-III ст. ім. М. Грушевського: директор Михайло Федорчак.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ – розкрити зміст та значення початкової професійної аграрної освіти гуцулів-горян Українських Карпат.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розроблений етноосвітній проект «Гірське агрогосподарство Гуцульських Карпат» восени 2016 року, був схвалений на районній науково-практичній конференції педагогів Верховинщини, проведеній відділом освіти Верховинської РДА. Завдяки грантовому фінансуванню проекту Корпусом Миру США в Україні було позитивно вирішено питання матеріально-технічного забезпечення практичного впровадження цього проекту в Криворівнянській ЗОШ I-III ст. ім. М. Грушевського. Для створення класу-кабінету «Гірського аграрного господарства» американським волонтером Хесусом Сеговія за грантові кошти придбано відеокамеру, комп'ютер, сканер, принтер та інше навчальне обладнання. Таким чином, спільними зусиллями, було практично започатковано викладання нового навчального предмету «Основи гірського аграрного господарства» в 10 класі цієї школи.

Варто зазначити, що науково-методична розробка проекту «Гірське аграрне господарство Гуцульських Карпат» була розпочата науковцями відділення «Гуцульщина» ННДІУ українознавства ще 2010 року та опублікована в різних вітчизняних періодичних наукових та науково-популярних виданнях, зокрема в журналі ННДІУ «Українознавство» під робочою назвою «Школа гірського сільського господарства на Гуцульщині» (Зеленчук І. М., 2010).

Упродовж 2010-2015 років спільно із Національним природним парком «Верховинський» було здійснено кілька практичних кроків із науково-методичної розробки та практичного впровадження цього актуального для Гуцульських Карпат етноосвітнього та етносоціального проекту. Зокрема, протягом 2017 року на Верховинському регіональному радіо «Гуцульська столиця» нами було записано 12 виступів тривалістю 20-25 хв. на тему «Етноекотичні технології гірського аграрного господарства Гуцульських Карпат». Починаючи із 1 вересня 2017 року, проект «Гірське аграрне господарство Гуцульських Карпат» впроваджується в освітню практику на базі 10 класу Криворівнянської ЗОШ I-III ст. ім. М. Грушевського.

У навчальному модулі «Основи підприємницької діяльності», який призначений для профільного навчання в 10-11 класах, коротко сформульовано знаннєвий, діяльнісний і ціннісний компоненти вивчення підприємництва взагалі. У розробленому профільному навчальному курсі «Основи гірського аграрного господарства Гуцульського регіону Українських Карпат», який враховує сучасну етносоціальну структуру села Криворівня на Івано-Франківщині, також присутні аналогічні три компоненти. Знаннєвий компонент: «Учень розуміє гірське аграрне господарство як вид власної чи колективної господарської діяльності». Діяльнісний компонент: «Учень вибирає підприємницьку діяльність у галузі гірського аграрного господарства». Ціннісний компонент: «Учень усвідомлює можливості підприємництва в галузі гірського аграрного господарства для створення власного добробуту та його значення для Гуцульського регіону Українських Карпат».

Для зручності організації вивчення цього предмету та проведення 12-ти навчально-практичних екскурсій ми розробили відповідний календарний навчальний план основ гірського аграрного господарства для учнів 10 класу Криворівнянської ЗОШ I-III ст. ім. М. Грушевського. Кожне тематичне заняття ми проводимо в п'ятницю впродовж двох останніх уроків. Заняття починаємо в класі-кабінеті «Гірського аграрного господарства» із вивчення окремої навчальної теми, а завершуємо під час екскурсії безпосереднім переглядом кращих прикладів такої практичної діяльності місцевих господарів на території Криворівні.

Зокрема, учні 10-х класів побували на навчально-практичних екскурсіях у досвідчених господарів свого села: Василя Марусяка (бджільництво), Дмитра Мартищука (тваринництво), Івана Вережачака (заготівля сіна), Василя Зеленчука (садівництво), Василя Пітиляка (переробка деревини), Івана Сліпенчука (будівництво), Марії Зеленчук (городництво), Миколи Мойсейчука (туризм і рекреація), Івана Данилюка (виробництво меблів), Юрія Леніва (облаштування інтер'єру), Василя Ілійчука (столярне виробництво) та деяких інших. Під час проведення навчально-практичних екскурсій (організація яких є найскладнішою частиною нашого проекту) здійснюється відеозапис і фотознімання зустрічей із досвідченими майстрами-виробничниками. Зібрані цифрові матеріали проведених навчально-практичних екскурсій архівуються і зберігаються в робочому комп'ютері у класі-кабінеті «Гірського аграрного господарства».

Для конкретизації здійсненої роботи подаємо річний календарний план вивчення навчального предмету «Основи гірського аграрного господарства Гуцульського регіону Українських Карпат».

Календарний план на I семестр.

1. Вступ до навчального предмету «Основи гірського аграрного господарства в Гуцульських Карпатах». 2. Структура гірського аграрного господарства в Гуцульських Карпатах. 3. Гірське вирощування і заготівля сіна в Гуцульських Карпатах. 4. Навчально-практична екскурсія №1: «Гірська заготівля сіна в Криворівні». 5. Гірське бджільництво в Гуцульських Карпатах. 6. Навчально-практична екскурсія № 2: «Гірське бджільництво в Криворівні». 7. Гірське городництво в Гуцульських Карпатах. 8. Навчально-практична екскурсія № 3: «Гірське городництво в Криворівні». 9. Гірське садівництво в Гуцульських Карпатах. 10. Навчально-практична екскурсія № 4: «Гірське садівництво в Криворівні». 11. Гірське тваринництво і полонинське господарство в Гуцульських Карпатах. 12. Навчально-практична екскурсія №5: «Гірське тваринництво і полонинське господарство в Криворівні». 13. Гірське житлове і господарське будівництво в Гуцульських Карпатах. 14. Навчально-практична екскурсія №6: «Гірське житлове і господарське будівництво в Криворівні». 15. Узагальнюючий урок: «Етнологічні технології гірського аграрного господарства в Гуцульських Карпатах». 16. Узагальнюючий урок: «Гірське аграрне господарство в Гуцульських Карпатах як традиційний вид підприємництва».

Календарний план на II семестр.

17. Гірське вирощування лісу в Гуцульських Карпатах. 18. Гірське рубання лісу в Гуцульських Карпатах. 19. Технології переробки деревини в гірських умовах Гуцульських Карпат. 20. Навчально-практична екскурсія № 7: «Технології переробки деревини в Криворівні». 21. Виготовлення столярних виробів із дерева в гірських умовах Гуцульських Карпат. 22. Навчально-практична екскурсія № 8: «Технології виготовлення столярних виробів із дерева в Криворівні». 23. Виготовлення меблевих виробів із дерева в гірських умовах Гуцульських Карпат. 24. Навчально-практична екскурсія № 9: «Технології виготовлення меблевих виробів із дерева в Криворівні». 25. Етнологічні ремесла в гірських умовах Гуцульських Карпат. 26. Навчально-практична екскурсія №10: «Етнологічні ремесла в Криворівні». 27. Етнологічні промисли в гірських умовах Гуцульських Карпат. 28. Навчально-практична екскурсія № 11: «Етнологічні промисли в Криворівні». 29. Етнологічний туризм і рекреація в гірських умовах Гуцульських Карпат. 30. Навчально-практична екскурсія № 12: «Етнологічний туризм і рекреація в Криворівні». 31. Узагальнюючий урок: «Етнологічні технології гірського аграрного господарства в Гуцульських Карпатах». 32. Підсумковий урок: «Гірське аграрне господарство в Гуцульських Карпатах як традиційний вид підприємництва».

Річний календарний план вивчення навчального предмету «Основи гірського аграрного господарства Гуцульського регіону Українських Карпат» може бути певним зразком для аналогічної науково-методичної розробки навчальних планів у інших ЗНЗ Гуцульського регіону Українських Карпат.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Зважаючи на сучасні реалії та перспективи розвитку аграрного сектору економіки Гуцульського регіону України в умовах приватної власності на землю, цілком очевидно постає необхідність створення цілісної системи початкової аграрної освіти українських карпатських горян-гуцулів. На нашу думку, одним із шляхів практичного розв'язання цієї важливої регіональної господарсько-економічної та духовно-культурної проблеми Гуцульщини є реалізація на Верховинщині, у найбільш високогірному регіоні Українських Карпат, освітнього етносоціального проекту «Гірське аграрне господарство Гуцульських Карпат». Це новий практичний крок з виконання Карпатської конвенції «Охорона та сталий розвиток Карпат», що ратифікована Верховною Радою України.

Виходячи із сучасних реалій і перспектив розвитку аграрного сектору економіки України та Гуцульщини, в умовах приватної власності на землю, цілком очевидно постає необхідність початкової професійної аграрної освіти гуцулів-горян Українських Карпат. На нашу думку, одним із шляхів практичного розв'язання цього актуального освітнього та господарського завдання може бути введення у ЗНЗ Гуцульського регіону Українських Карпат навчального профільного предмету «Основи гірського аграрного господарства».

Стосовно необхідності початкового професійного навчання гуцулів етнологічних технологій ведення традиційного гірського аграрного господарства в гірських природних і екологічних умовах Українських Карпат, хочемо звернути увагу, що гуцули у всі минулі історичні часи «кохали вівці, худобу і ліси», «жили з полонин і лісів», у своїх стародавніх колядах славили Ісуса Христа, «Праведне Сонечко» і пана-господаря [4]. На відході із хати віншували господарів такими словами: «Та дай вам Боже вівці, корови. Бо ми вже йдемо, будьте здорові!». Часто, в прагматичних порадах, батьки казали своїм дітям: «Пазь то, з чого живеш!», «Дбай у першу чергу про те, з чого ти живеш!» («Верховинщина. Загальні описи та історичні нариси про населені пункти району», 2004; Зеленчук Я. І., 2007).

Досвід вивчення «Основ гірського аграрного господарства» на базі 10-х класів Криворівнянської ЗОШ I-III ст. ім. М. Грушевського показав, що варто поєднувати уроки вивчення нового матеріалу та навчально-практичні екскурсії із переглядом знятих документальних навчальних відеофільмів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Верховинщина. Загальні описи та історичні нариси про населені пункти району (2004) / Упорядник Іван Зеленчук. Верховина: Гуцульщина. Зеленчук, І. М. (2010). Освітній етносоціальний проект «Школа гірського сільського господарства на Гуцульщині». *Українознавство*. 3, 240-243.
- Зеленчук, Я. І. (2007). *Українознавчо-історична реконструкція етносоціальної системи Гуцульщини*. (Автореферат дисертації кандидата історичних наук). НДІУ МОН України, Київ.
- Лаврук, М. М. (2005). *Гуцули Українських Карпат (етногеографічне дослідження)*: Монографія. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка.

REFERENCES

- Verkhovynshhyna. Zagaljni opysy ta istorychni narysy pro naseleni punkty rajonu (2004) / Uporjadnyk Ivan Zelenchuk. Verkhovyna: Ghuculjshhyna.
- Zelenchuk, I. M. (2010). Osvitnij etnosocialnij proekt «Shkola ghirsjkoqho siljsjkoqho qhospodarstva na Ghuculjshhyni» *Ukrajinoznavstvo*. 3, 240-243.
- Zelenchuk, Ja. I. (2007). *Ukrajinoznavcho-istorychna rekonstrukcija etnosocialjnoji systemy Ghuculjshhyny*. (Avtoreferat dysertatsii kandydata istorychnykh nauk).NDIU MON Ukrajinu. Kyiv.
- Lavruk, M. M. (2005). *Ghuculy Ukrajinjsjkykh Karpat (etnogheografichne doslidzhennja)*: Monoghrafija. Ljviv: Vyd. centr LNU im. I. Franka.

Статтю подано до редколегії 09.04.2019 р.
Рекомендовано до друку 30.04.2019 р.